

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ruohio, Heidi

Title: Lapset, monipaikkaisuus ja erot

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Ruohio, H. (2019). Lapset, monipaikkaisuus ja erot. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 27(4), 435-437. <https://doi.org/10.30668/janus.87991>

LAPSET, MONIPAIKKAISUUS JA EROT

Heidi Ruohio, *VTT, yliopistonopettaja, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto*

Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.): *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Gaudeamus, Helsinki. 2018, 222s.

Tampereen yliopiston sosiaalityön professori Hannele Forsberg ja yliopistonlehtori Aino Ritala-Koskinen ovat toimittaneet vuonna 2018 julkaistun kokoomateoksen, jossa pureudutaan lasten monipaikkaiseen asumiseen. Kirjassa lähestytään aihetta kolmen lapsia liikuttavan ilmiön kautta: eron jälkeinen vuoroasuminen, lastensuojelu ja globaalit muuttoliikkeet. Näitä kaikkia kirjassa käsiteltyjä muuttoliikkeitä ja niistä syntyneitä monipaikkaisuutta voidaan pitää enemmän tai vähemmän pakotettuina. Muuttopäätöksissä lapset ovatkin usein aikuisten, kuten vanhempiensa ja viranomaisten, armoilla. Vaikka lasten toimijuus muuttoliikkeen synnyssä on siis pientä, kirjan artikkeleissa käsitellään monipaikkaisuutta nimenomaan lapsen näkökulmasta. Kirja onkin tärkeä puheenvuoro nimenomaan lapsen kokemuksen esiin tuomiseksi.

Kirjan teoreettiset kytkennät juontuvat humanistisesta maantieteestä ja läheissuhteisiin liittyvästä asumisliikkuvuuden tutkimuksesta (engl. intimate mobilities), yhteiskuntatieteellisestä

lapsuudentutkimuksesta sekä lasten hyvinvoinnista, asumisesta ja kodista kiinnostuneesta sosiaalityön tutkimuksesta. Tutkimuksessa ei ole tätä kirjaa aiemmin juurikaan kiinnitetty huomiota lasten asumispolkuihin tai lasten näkökulmaan heitä koskevissa asumisratkaisuissa. Vaikka kirjan toimittajat ovat sosiaalityön tutkijoita, monipaikkainen asuminen koskettaa jollakin tavoin hyvin suurta osaa lapsia. Se koskettaa esimerkiksi eroperheitä, joissa lapsen arki jakautuu rinnakkaisesti kahteen kotiin. Vuoroasuminen esitetään usein mediassa melko ongelmattomana ja toivottavana asumisratkaisuna eron jälkeiseen tilanteeseen. Ilmiön yleisyyden vuoksi onkin häkellyttävää, että aiheesta ei ole juurikaan tutkittua tietoa lapsen näkökulmasta. Tällä hetkellä sen mahdollisuus on määrä kirjata myös lakiin, joten aihe on hyvin ajankohtainen.

Kirja koostuu johdannosta, kuudesta empiiriseen aineistoon perustuvasta luvusta sekä yhteen vetävästä lopetusluvusta. Lukijana olin hiukan pettynyt empiriaan perustuvien lukujen vähäisyydestä. Tätä kirjaa voidaan kuitenkin pitää jonkinlaisena pääavauksena Suomessa, ja sellaisena se toimii hyvin. Kirjan empiirisiin tutkimuksiin perustuvat luvut pureutuvat hyvin eri tasoihin muuttoliikkeisiin liittyviin ilmiöihin, mitä voidaan pitää sekä vahvuutena että haasteena. Olisin mielelläni lukenut aiheesta huomattavasti enemmän, vielä useammista näkökulmista ja erilaisin aineistoin. Nyt kirjan luvut nojaavat valtaosin haastatteluaineistoihin, mikä on toki kohderyhmän vuoksi ymmärrettävää. Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi lukujen aiheet ja tulokset.

Hannariikka Linnavuori käsittelee artikkelissaan pitkittäisaineistonsa perusteella lasten kokemuksia vanhempiensa eron jälkeisestä vuoroasumisesta. Linnavuoren aineisto on ainutlaatuinen pitkittäisaineisto, jossa toinen aineiston keruun kohta on ollut nuorina aikuisina. Näin ollen aineisto antaa kiinnostavaa tietoa lasten pitkältä vuoroasumisen uralta. Suurin osa osallistujista piti vuoroasumista hyvänä, mutta jatkuva tavaroiden siirtäminen ja sopeutuminen aina uudestaan toisen vanhemman tavoille koettiin ajoittain hankalana. Leena Autonen-Vaaranemi taas keskittyy vuoroasumisen kontekstissa tapahtuvaan vanhempien väliseen riiteltyyn. Lapset kokivat vanhempien riitelevän eniten lasten asioiden hoitamisesta, kuten sovituista aikatauluista poikkeamisista, tavaroiden unohduksista ja sääntöjen erilaisuuksista. Mikäli vanhemmat eivät kyenneet kommunikoidaan lapsen asioista keskenään, lapsi joutui usein viestinviejäksi. Luku tuo esille lapsen pyrkimyksen olla lojaali molempia vanhempiaan kohtaan. Strategiana tässä toimi usein riitojen ulkopuolelle asettuminen.

Kirjan toisessa osassa keskitytään lastensuojelun kontekstiin. Aino Ritala-Koskinen tarkastelee artikkelissaan lastensuojelun avohuollon lasten monipaikkaisuutta. Monipaikkaisuus on tässä kontekstissa yleistä paitsi lapsen vanhempien erojen ja muutosten, myös esimerkiksi tukiperhetoiminnan ja erilaisten kuntoutusjaksojen vuoksi. Artikkelissa kiinnostavalla tavalla esille sen, kuinka lastensuojelun palvelut lisäävät usein jo entuudestaan monissa paikoissa rinnakkaisesti elävän lapsen monipaikkaisuutta. Tukiperhetoimin-

nan tarkoitus on toki auttaa sekä lasta että perhettä, mutta samanaikaisesti se lisää lapsen elämään uusia paikkoja ja ihmisiä. Monipaikkaisuus ei näyttäyty kuitenkaan vain kielteisenä, vaan myös kannattelevana. Riitta Laakson artikkelin kontekstina taas on lastensuojelun viimesijainen toimenpide eli huostaanotto. Laakso keskittyy tarkastelemaan esineiden merkitystä huostaan otettujen lasten muutto- ja paikkakokemuksissa. Hänen tutkimuksensa mukaan huostaan otetut lapset tekevät esineillä tilasta persoonallisen ja oman. Lisäksi tietyt esineet, kuten tietokone ja kännykkä, pitävät yllä jatkuvuutta mahdollistamalla yhteydenpidon kavereihin ja perheeseen. Monet sijaishuoltopaikat kuitenkin rajoittavat näiden käyttöä, mikä osaltaan voi lisätä lasten epätasaa arvon ja irrallisuuden kokemusta suhteessa ikätovereihin. Esineet toimivat näille lapsille myös arvostuksen ja välittämisen osoituksina – ne ovat jotakin ikiomaa, juuri häntä varten hankittua ja siksi tärkeitä.

Kolmas osio kirjasta keskittyy globaaliin muuttoliikkeeseen. Anu Warinowski käsittelee ekspatriaattilasten muuttoliikekokemuksia ja Outi Kauko alaikäisten turvapaikanhakijoiden monipaikkaisuutta. Warinowskin artikkeli paljastaa ekspatriaattilasten dynaamisen kokemuksen kuulumisesta iässä, jossa kavereihin ja paikkaan kiinnittyminen on hyvin keskeistä. Artikkelissa kiinnittää huomion eräs sitaatti, jossa lapselle on annettu päätösvalta siitä, missä vaiheessa perhe palaa takaisin Suomeen. Ei liene kovin harvinaista kysyä lasten mielipidettä muutosta ja huomioida sitä perheen päätöksessä, mutta kyseinen esimerkki tuo hyvin

esille ”ylitoimijuuden” ongelman silloin, kun päätösvastuu säilytetään kokonaan lapselle. Ylitoimijoiksi joutuvat myös turvanpaikanhakijalapsset, jotka edustavat pakotettua siirtolaisuutta par excellence. Yksin matkustaminen vieraaseen maahan vailla perhettä asettaa nämä lapset hyvin haavoittuvaan asemaan. Suomeen tullessaan heillä oli edelleen useita muutoksia asuinpaikoissaan, joihin heillä ei ollut sananvaltaa. Asuinpaikkojen yhtäkkisten muutosten vuoksi kodin tekeminen on käytännössä mahdotonta. Heidän kotinsa olikin usein ”kotimaassa” tai ”omassa maassa”, sillä emotionaaliset kiintymykset olivat siellä, missä olivat läheiset suhteet –tai ainakin muistikuvat läheisistä ihmisistä. Warinowskin ja Kaukon artikkelien lapsia liikuttavat globaalit muuttoprosessit tekevät tahtomattaankin näkyväksi epätasa-arvon näiden lapsien välillä. Kun ekspatriaattilapsia koskevassa luvussa penätään tarvetta tunnistaa lasten mahdollinen palveluntarve, seuraavan luvun lapsilla ei ole oikeutta edes perheeseen. Peräkkäisinä lukuina ne nostattavat lukijalle tuskanhien siitä hä-

peästä, miten Suomi kohtelee turvapaikanhakijalapsia.

Forsbergin ja Ritala-Koskisen toimitama kirja on tärkeä herättelevä puheenvuoro paikkatietoisempaan sosiaalityöhön ja palveluihin. Tulevaisuudessa toivon voivani lukea lisää myös mentaalisten tilojen ja paikkojen merkityksestä fyysisten ohella. Kirjassa on tärkeä viesti vanhemmille ja sosiaalityön ammattilaisille siitä, että lapsilla on tarve ja halu kiinnittyä paikkoihin. Kirjan lopettavassa luvussa keskustellaan monipaikkaisuudesta vielä kuulumisen käsitteen kautta. Mielestäni kuulumisen käsitteellä olisikin paljon annettavaa sosiaalityön tutkimukselle, joka Suomessa vielä varsin vähän teoretisoi tai hyödyntää käsitettä analyttisesti. Tämä kirja on jo varmasti löytänyt monen tutkijan ja opiskelijan työpöydälle, ja toivottavasti innostaa lukijoitaan kiinnittämään huomiota tilojen ja paikkojen merkitykseen yksilön kiinnittymiselle, kuulumisen kokemukselle ja sitä kautta hyvinvoinnille.